

Conseil de l'Égalité des Chances entre Hommes et Femmes
Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen
Rat für Chancengleichheit zwischen Männern und Frauen

**ADVIES NR. 90 VAN DE RAAD VAN DE GELIJKE KANSEN VOOR MANNEN EN
VROUWEN VAN 1 OKTOBER 2004 INZAKE DE RESULTATEN VAN DE REGIONALE EN
EUROPESE VERKIEZINGEN VAN 13 JUNI 2004.**

Advies nr. 90 van de Raad van de Gelijke Kansen voor mannen en vrouwen van 1 oktober 2004 inzake de resultaten van de regionale en Europese verkiezingen van 13 juni 2004.

Balans en analyse van de regionale en Europese verkiezingen van 13 juni 2004.

Bij de verkiezingen van 13 juni 2004 werd voor de eerste keer de zogenaamde pariteitswet¹ toegepast op het niveau van de gewestraden en het Europese parlement. Deze wet bepaalt dat het verschil tussen het aantal kandidaat-titularissen en het aantal kandidaat-opvolgers op verkiezingslijsten niet meer dan één bedraagt. Daarnaast bepaalt de wet dat de eerste twee kandidaten op elke lijst, zowel bij effectieven als bij opvolgers, niet van hetzelfde geslacht mogen zijn. Een overgangsbepaling stelde evenwel dat bij de eerstvolgende verkiezingen na de goedkeuring van de wet, de eerste drie kandidaten van elke lijst niet van hetzelfde geslacht mochten zijn.

Naast de toepassing van de pariteitswet, waren ook een aantal andere kieswetten van toepassing, die ook reeds bij de federale verkiezingen van 18 mei 2003 in voege waren, maar die nu voor de eerste keer op regionaal niveau werden toegepast: de vergroting van de kieskringen voor de regionale verkiezingen, de invoering van een kiesdrempel van 5% en de vermindering met de helft van de devolutieve werking van de lijststem.

Wat de lijstsamenstellingen betrof hadden de partijen dus nog een handelingsmarge in de quotawetgeving van 2002. Zij konden immers zelf bepalen in welke mate zij van de overgangsmaatregel in de wet gebruik maakten.

Wat de Vlaamse partijen betreft stonden, op een totaal van 40 Vlaamse lijsten in Vlaanderen en Brussel, op bijna de helft van deze lijsten (19/40) de eerste vrouw pas op de derde plaats. De pariteit op de eerste twee plaatsen op de lijst is dus geen rariteit (21/40), maar toch hebben de partijen beslist gebruik te maken van de overgangsbepaling in de wet.

Het tegenovergestelde, de eerste mannelijke kandidaat op de derde plaats op de lijst, komt maar voor bij twee Vlaamse lijsten: de Europese lijst van sp.a-spirit en de Oost-Vlaamse lijst van CD&V-N-VA. Ongeveer één derde van de Vlaamse lijsten (14/40) zette een vrouw op de tweede plaats.

Wat de lijsttrekkers betreft, blijven vrouwen een uitzondering. Op slechts 7 van de 40 Vlaamse lijsten werd de lijst aangevoerd door een vrouw.

Wat de Waalse partijen betreft.....

De resultaten (zie cijfers in bijlage) van de regionale verkiezingen van 13 juni 2004 wijzen op een sterkte toename van het aantal verkozen vrouwen:

- voor het Vlaams Parlement werden 32% vrouwen verkozen, tegenover 19 % in 1999
- voor het Waals Parlement werden 19% vrouwen verkozen, tegenover 11% in 1999
- voor het parlement van het Brusselse hoofdstedelijk gewest werden 45% vrouwen verkozen, tegenover 35% in 1999
- voor het parlement van de Duitstalige Gemeenschap werden 24% vrouwen verkozen, even weinig als in 1999
- voor het Europese parlement werden 29% vrouwen verkozen, tegenover 32% in 1999

¹ - Eerder, op 18 mei 2003, werd deze wet voor de eerste keer toegepast bij de verkiezingen van kamer en senaat.

- Bijzondere wet van 18 juli 2002 tot waarborging van een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten voor de verkiezingen van de Vlaamse raad, van de Waalse Gewestraad en van de Brusselse hoofdstedelijke Raad, B.S. 13 september 2002

- Wet van 17 juni 2002 tot waarborging van een gelijke vertegenwoordiging van mannen en vrouwen op de kandidatenlijsten voor de verkiezingen van het Europees Parlement, B.S. 28 augustus 2002.

De resultaten van de Europese verkiezingen van 13 juni 2004 wijzen op een daling van het aantal verkozen vrouwen. Van 32 % in 1999 (8 op 25) naar 29% in 2004 (7 op 24). In absolute getallen gaat het over één vrouw minder, maar ook het totaal aantal zetels verminderde met één van 25 zetels naar 24.

De resultaten wijzen op grote verschillen in sekseverhoudingen naargelang het parlement. Terwijl in het Brusselse parlement vrouwen bijna de helft van de verkozenen uitmaken, zijn er niet eens één vijfde vrouwen verkozen in het Waalse parlement. De kleinere kiesomschrijvingen in Wallonië spelen hierbij een rol.

In het parlement van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn vrouwen traditioneel beter vertegenwoordigd. Wellicht heeft dit te maken met de grootstedelijkheid, aangezien ook andere grootsteden zoals Antwerpen en Luik traditioneel goed scoren inzake evenwichtige vertegenwoordiging man/vrouw.

Ook de kleinere kiesomschrijvingen in Wallonië spelen hierbij een rol.

Welke impact heeft de grootte van de kieskringen gehad op het aantal verkozen vrouwen?

Uit de resultaten blijkt dat hoe kleiner de kieskring is, hoe minder verkozenen er zijn per partij, hoe kleiner het aantal vrouwelijke verkozenen. Het vergroten van de kieskringen in 2003 heeft gezorgd voor meer verkiesbare plaatsen, waardoor de diversiteit bij het aantal verkozenen ook groter werd, en bijgevolg het aantal verkozen vrouwen ook toenam. Dit is ook de reden waarom in het Waalse parlement het aantal verkozen vrouwen beduidend lager ligt. De kleinste kieskringen bevinden zich immers in Wallonië.

Niet uitsluitend de grootte van de kieskring en de plaats op de lijst is bepalend voor de kansen van vrouwen op verkiezing. Ook het aantal verkozen zetels per partij per kieskring (de zogenaamde “party magnitude”) speelt een rol. Uit onderzoek² is immers gebleken dat hoe minder zetels een partij verwerft, hoe kleiner de kans is dat deze zetels naar vrouwen gaan. Uit ditzelfde onderzoek blijkt dat, vanaf dat een partij drie zetels binnenhaalt, er een significante stijging is van het aantal verkozen vrouwen. Deze stijging blijft dan stabiel tot de zesde verkozen plaats. Vanaf dan stelt men weer een beduidende stijging vast.

Wat de kleinere kieskringen betreft in de Waalse Raad, kunnen we stellen dat de toename van het aantal vrouwelijke verkozenen te danken is aan de quotawet. In Brussel en Vlaanderen zijn het eerder de grotere kieskringen en het groter aantal zetels per partij, die gezorgd hebben voor een toename van het aantal verkozen vrouwen. De quotawet heeft hier in mindere mate gespeeld. De impact van de quotawet werd m.a.w. voor een gedeelte geneutraliseerd door de hervorming van de kieswet naar grotere kiesomschrijvingen.

Wat is de impact geweest van de halvering van de lijststem?

Net zoals bij de federale verkiezingen in 2003, werd bij de verkiezingen van de gewestraden en het Europese parlement in 2004 het gewicht van de lijststem gehalveerd. Uit onderzoek³ blijkt dat in alle assemblees, met uitzondering van Brussel, de halvering van de lijststem in het nadeel van vrouwen speelt.

Het totaal aantal kandidaten dat de nuttige volgorde van de lijsten heeft doorbroken is toegenomen, met andere woorden: meer kandidaten hebben door hun groot aantal persoonlijke voorkeurstemmen gesprongen over kandidaten hoger op de lijst. Dit is vanzelfsprekend niet altijd gegaan ten koste van een kandidaat van het andere geslacht. Door de halvering van de lijststem zijn kandidaten, ook al stonden ze op zogenaamd verkiesbare plaatsen, niet meer zeker van hun verkiezing. Een aantal boegbeelden die onderaan de lijsten stonden, hebben op deze manier over (vrouwelijke) kandidaten gesprongen.

² Onderzoek dr. Petra Meier, zie Verslag nr. 97, commissie gender en politiek, Raad van de Gelijke Kansen voor mannen en vrouwen, 15 juli 2004

³ Onderzoek dr. Petra Meier: zie Verslag nr.97, commissie Gender en Politiek, Raad van de Gelijke Kansen voor mannen en vrouwen, 15 juli 2004

Zo hebben, wat de lijsten van het Vlaamse parlement betreft, in totaal 10 vrouwen de lijstvolgorde doorbroken, tegenover 19 mannen die via hun persoonlijke voorkeurstemmen over hoger geplaatste kandidaten sprongen.

Voor de lijsten van het Waalse parlement heeft één vrouw de lijstvolgorde doorbroken, tegenover 3 mannen.

Op de lijsten van het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest hebben 17 vrouwen en 18 mannen de lijstvolgorde doorbroken.

Voor het parlement van de Duitstalige Gemeenschap hebben slechts 2 vrouwen tegenover 8 mannen de lijstvolgorde doorbroken.

Voor het Europese parlement heeft geen enkele vrouwelijke kandidaat de lijstvolgorde doorbroken, terwijl 3 mannelijke kandidaten over hoger geplaatste kandidaten sprongen.

In totaal hebben dus 30 vrouwen en 51 mannen de lijstvolgorde doorbroken.

Uit deze resultaten kunnen we dus afleiden dat de impact van de quotawet voor een deel teniet wordt gedaan door de halvering van de lijststem.

Effectieve aanwezigheid van vrouwen in parlementen en regeringen.

Het aantal verkozen vrouwen zegt echter nog niets over het aantal vrouwen dat effectief zetelt. Doordat sommigen minister werden, of door de cumul van een aantal kandidaten die op meer dan één lijst werden verkozen, hebben een aantal plaatsvervangers zitting kunnen nemen in de verschillende parlementen.

Het aantal vrouwen dat momenteel (september 2004) effectief zitting heeft in de verschillende parlementen, ziet eruit als volgt:

- Vlaams parlement : 37 vrouwen op 124 volksvertegenwoordigers (29,8%)
- Waals parlement: 15 vrouwen op 75 volksvertegenwoordigers (20%)
- Franse gemeenschap:⁴ vrouwen op 94 volksvertegenwoordigers (...)
- Brussels parlement : 37 vrouwen op 89 volksvertegenwoordigers (41,6%)
- Duitstalig parlement : 7 vrouwen op 25 volksvertegenwoordigers (28%)
- Europees parlement : 7 vrouwen op 24 parlementsleden (29%)
- Kamer : 52 vrouwen op 150 volksvertegenwoordigers (34,6 %)
- Senaat: 27 vrouwen op 71 senatoren (38 %)

Als we het aantal verkozen vrouwen vergelijken met het aantal effectief zetelende vrouwen, stellen we vast dat in het Vlaamse parlement het aantal vrouwen dat effectief zetelt twee percent lager ligt dan het aantal verkozen vrouwen (29,84 % t.o.v. 32,26 %).

Wat het Brussels gewest betreft, ligt het aantal verkozen vrouwen (45%) beduidend hoger dan het aantal effectief zetelende vrouwen (41,6%).

In het Waalse en het Duitse parlement zijn de verhoudingen dan weer omgekeerd. Hier zetelen door opvolging meer vrouwen effectief, dan dat er verkozen werden. (19% verkozen vrouwen t.o. 20% dat effectief zetelt in het Waalse parlement. 24% verkozen vrouwen t.o. 28 % dat effectief zetelt in het Duitse parlement.

Het verdient nadere politieke analyse om deze verschillen tussen het aantal verkozen vrouwen en het aantal vrouwen dat effectief zetelt te duiden.

Wat de samenstelling van de regeringen betreft na 13 juni, stellen we een duidelijke evolutie vast naar een betere vrouwelijke vertegenwoordiging. **Voor de eerste keer zijn er in een regering** in België meer vrouwelijke dan mannelijke ministers: de Franse gemeenschapsregering telt niet alleen een vrouwelijke minister-president, in totaal zijn ook 4 van de 6 ministers vrouwen (66,7%). In de Brusselse regering zetelen 8 ministers, waaronder 3 vrouwen (37,5%), in de Waalse gewestregering zetelen 9 ministers, waaronder 3 vrouwen (33,3%), in de Vlaamse regering zetelen 10 ministers, waaronder 3 vrouwen (30%) en in de Duitstalige regering zetelen 4 ministers, waaronder 1 vrouw (25%).

⁴ niet rechtstreekse verkiezing.

In de federale regering bedraagt na de herschikking het aantal vrouwelijke ministers 5 op 21 ministers (23,8 %).

Aanbevelingen:

- verwijzend naar eerdere adviezen⁵ is de Raad van oordeel dat de toepassing van de quotawet inzake de gelijke vertegenwoordiging van vrouwen en mannen op de lijsten, zoals deze voor de eerste keer werd toegepast op het niveau van de verkiezingen van het Europese parlement en de gewestparlementen, een nuttig instrument is naar de betere vertegenwoordiging van vrouwen. Een waarborg voor een gelijke vertegenwoordiging van vrouwen en mannen op de kieslijsten impliceert echter geen gelijke kansen om verkozen te worden **en om effectief te zetelen**.
- De Raad is tevens van oordeel dat de quotawet voor een deel teniet wordt gedaan door andere wetten, nl. de halvering van de impact van de lijststem en het vergroten van de kieskringen. In navolging van eerdere adviezen pleit de Raad voor de toepassing van het ritssysteem op de volledige kandidatenlijst, zowel op de effectieve lijsten als op opvolgerslijsten. De Raad pleit dan ook voor wetgevende initiatieven terzake.
- Met het oog op het creëren van meer kansen voor vrouwen is de Raad, zoals reeds in eerdere adviezen vermeld, tegen de cumulatie van politieke mandaten en de cumulatie op verschillende kandidatenlijsten.
- De Raad is er ook in sterke mate voorstander van dat kandidaten die verkozen werden, het mandaat waarvoor ze verkozen werden ook effectief opnemen.
- Uit een vergelijking tussen enerzijds het aantal verkozenen, en anderzijds het aantal vrouwen en mannen dat na opvolging effectief zetelt in de verschillende parlementen, stellen we vast dat in sommige parlementen van de opvolgerslijsten gebruik werd gemaakt om meer mannelijke dan vrouwelijke opvolgers naar de parlementen te sturen. Dit verdient nader onderzoek. De Raad vraagt dat er in de toekomst rekening wordt gehouden met een meer evenwichtige vertegenwoordiging van vrouwen bij de opvolgers, ook en zeker op de eerste opvolgersplaatsen. De Raad stelt een verdere verbetering van de pariteitswet voor, die bepaalt dat de eerste effectieve kandidaat op een lijst en de eerste opvolger van verschillend geslacht moeten zijn.
- De Raad pleit voor verdere parlementaire initiatieven om het ritssysteem op verkiezingslijsten **overal** wettelijk te verankeren.
- In het vooruitzicht van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 2006 dringt de Raad erop aan dat op zeer korte termijn wettelijke initiatieven worden genomen, zowel op het federale niveau voor wat de provinciale verkiezingen betreft, als op het niveau van de regionale parlementen voor wat de gemeenteraadsverkiezingen betreft. Deze wettelijke initiatieven moeten het mogelijk maken de huidige quotawet, die momenteel slechts van toepassing is voor de lijsten van het federale parlement (Kamer en senaat), het Europese parlement en de gewestraden, uit te breiden naar het niveau van de verkiezingen van de provincieraden en de gemeenteraden.

⁵ Advies van het Bureau van de Raad Gelijke Kansen van 8 november 2002 betreffende de kieswethervorming en de gevolgen ervan op de vertegenwoordiging van de vrouwen in de politiek.

Advies van het Bureau van de Raad Gelijke Kansen van 12 december 2003 inzake de regionale en Europese verkiezingen van juni 2004.

- Om de politiek transparanter en efficiënter te maken, en om te vermijden dat de kiezer om de haverklap naar de stembus wordt geroepen, is de Raad voorstander van een snelle wijziging van de kieswet opdat de verkiezingen van de federale en regionale parlementen opnieuw kunnen samenvallen, en de verkiezingen van de gemeente- en provincieraden ook.
- Gezien de positieve gevolgen van de vergroting van de kieskringen voor de samenstelling van de regionale parlementen, bepleit de Raad ook de uitbreiding van de kieskringen voor de verkiezingen van de provincieraden in 2006.
- De Raad is geen voorstander van de mogelijke verdere afschaffing van de impact van de lijststemmen, vermits dit zou leiden tot een grotere individualisering van de politiek. Nu reeds werd duidelijk dat door de impact van de halvering van de lijststem, meer mannen (51) dan vrouwen (30) de lijstvolgorde hebben doorbroken.
- De Raad is er absoluut voorstander van dat partijen en overheden werk maken van gelijke kansenplannen en opleidingen om meer vrouwen te betrekken bij de politiek. Dit coaching en mentorsysteem moet niet alleen vrouwen en mannen beter ondersteunen bij de uitoefening van een politiek mandaat, het moet ook meer vrouwen aanzetten tot het opnemen van een politiek engagement.
- De Raad wenst ook dat binnen de politieke partijen genderinstanties of/en politieke vrouwengroepen worden opgericht en dat gelijke kansenplannen geïmplementeerd worden om te komen tot een betere genderevenwicht aan de top van de politieke besluitvorming. Politieke vrouwengroepen moeten over de nodige financiële onafhankelijkheid beschikken om hun taken waar te maken.
- De Raad benadrukt tot slot ook het grote belang van randvoorwaarden om een mandaat beter uit te oefenen: politiek verlof, een betere combinatie met het gezinsleven, kinderopvang enz. De Raad dringt aan op een meer mensvriendelijke vergadercultuur, waarin marathonvergaderingen vermeden worden en politieke beslissingen met de nodige sereniteit en ernst kunnen worden genomen.